

Nova meterska mera in vaga.

(Piše Ivan Tomšič.)

Ako nove ploskovne mere primerimo z našimi dosedanjimi starimi merami, našli bomo mej njimi sledeče razmerje:

- 1 □ meter = 0.278036 □ sežnja; približno $\frac{5}{18}$ □ sežnja;
- 1 □ meter = 10.60931 □ čevljev; približno 10 □ čevljev;
- 1 Hektar = 1.737727 □ av. orali; približno $1\frac{3}{4}$ orali;
- 1 □ Mirijameter = 1.737727 □ milje; približno $1\frac{3}{4}$ □ milje.

A stara mera stoji z novo v tem-le razmerji:

- 1 □ seženj = 3.596652 □ metra; približno $3\frac{3}{5}$ □ metra;
- 1 □ čevljev = 0.099907 □ metra; približno $\frac{1}{10}$ □ metra;
- 1 dol. avstr. oral = 0.5754642 Hektarja; približno $\frac{4}{7}$ Hektarja;
- 1 avstr. □ milja = 0.5754642 □ Mirijamet; približno $\frac{4}{7}$ □ Mirijametra.

Vsa ta števila, ki nam kažejo razmerje mej staro in novo kvadratno mero, so nam potrebna, ako hočemo natančno izpremeniti dosedanje stare mere v nove in narobe.

Kakor ploskovna mera, baš tako je osnovana tudi mera za prostornosti ali kakor jo sploh imenujemo: telesna mera. Pri telesnih merah se poslužujemo kocke, katere sleherni rob ima za podlago katero koli metersko dolgotno mero. Kocka, katere sleherni rob je dolg 1 meter, imenuje se kubikmeter ter se zaznamená z okrajšanim znamenjem K b m. Takoj boste lahko ugabili, kaj je 1 kubikdecimeter, 1 kubikcentimeter itd.; tega tedaj nij treba, da bi vam razlagal. Ako ste le dolgotno mero dobro razumeli, sami potem lahko najdete jednôte deline in množine. Jednôta splošne kubične mere je kubikmeter. Splošne kubične mere za nas niso tolike važnosti, ker se potrebujejo le primerjenji zidovja, kamenja itd. Bolj važne za nas so tako imenovane otle ali posodne mere, ki so na prejšnjih merah osnovane in imajo le imena predrugačena, a to zategadelj, ker je rabimo kot otle mere za suho blago in posode za tekočine. Jednôta posodne mere je liter, to je, otel kubik, katerega vsak rob je 1 decimeter dolg.

Imeli bi tedaj sledeče posodne mere, ako si je denemo v pregled:

Jednôte deline:

- deciliter (dl) = $\frac{1}{10}$ litra;
- centiliter (cl) = $\frac{1}{100}$ litra;
- mililiter (ml) = $\frac{1}{1000}$ litra.

Jednôte množine:

- Dekaliter (Dl) = 10 litrov;
- Hektoliter (Hl) = 100 litrov;
- Kiloliter (Kl) = 1000 litrov;
- Mirijaliter (Ml) = 10000 litrov.

Iz tega zopet takoj vidite, da je tudi pri tej meri delitev in množitev desetinska.

Potem takem je:

- 1 liter = 10 dl = 100 cl = 1000 ml;
- 1 liter = $\frac{1}{10}$ Dl = $\frac{1}{100}$ Hl = $\frac{1}{1000}$ Kl = $\frac{1}{10000}$ Ml.

Namesto dosedanjega vedra jemali bomo vprihodnje polu Hektolitra ali posodo, ki derži 50 litrov. Ta posoda derži 3 velike merice menj nego vagan, in blizu $4\frac{2}{3}$ bokala menj nego vedro.

Namesto dosedanjega bokala imeli bomo vprihodnje liter, ki derži $1\frac{1}{5}$ masljica menj nego bokal. Namesto dosedanjega verčka ($1\frac{1}{2}$ masljica) imeli bomo polu litra, ki derži samo $\frac{1}{10}$ masljica menj nego verček.

Primerimo zdaj novo posodno mero z našo dosedanjo staro in dobili bomo sledeče razmerje:

1 Hektoliter = 1·626365 vagana; približno $1\frac{5}{8}$ vagana;

1 Hektoliter = 1·767129 vedra; približno $1\frac{7}{9}$ vedra;

1 liter = 0·7068515 bokala; približno $\frac{5}{7}$ bokala.

In ako primerimo staro posodno mero z novo, našli bomo, da je:

1 vagan = 0·6148682 Hektl., približno $\frac{8}{13}$ Hektolitra;

1 vedro = 0·565890 Hektl., približno $\frac{9}{16}$ Hektolitra;

1 bokal = 1·414724 litra, približno $1\frac{4}{5}$ litra.

Jezikoslovne stvari.

Apostelj-steljna. — Uže često se je reklo, da bi Slovenci iz knjige zapodili ta neslovenski „n,“ ki v tujih samostalnih besedah, katere imajo na konci „lj,“ v podaljšanej obliki pred obrazila stopa, na pr. rábelj-beljna, tempelj-peljna, apostelj-steljna, bréncelj-celjna, nágelj-geljna itd.; kajti razven Slovencev nobedno slovansko narečje tako ne piše, nobedno tako ne govori, niti stara slovensčina o tem nič nij vedela. Kako li hoče vedeti, ker je poznejša, iz nemščine pridobíta oskrumba, ki se je poprijela samo našega narečja! Niti Slovenci, ali če tanje povemo, niti slovenski Kranjci, kateri so našim ljubljanskim pisateljem jedíni vzor pravega knjižnega jezika, s tem tujim obrazilom ne gerdé govorjenja tako zeló, kakor novejše knjige. Obče se piše: Japelj-peljna, a pred nedavnim časom smo na svoja ušesa čuli Izánca, govoréčega: „Japljev (ne: Japeljnov) Matevž.“ Kar se je uže tolikrat povedalo, to zdaj zopet ponavljamo, slovenskih pisateljev prosèč, da bi se okánili te barbárščine, katera se z drugimi vred tem ostudneje vríva v pisanje, čím so menj knjižniki naši začeli paziti, kako se bolje slovenski govori in piše. Tako se v novejšej dobi še nij z nemčevanjem kváril naš preubogi jezik, kakor se zdaj kvári, in to osobito po novinah. Temu se nij čuditi, ker mnogo pisateljev, znajóč najbolj samo opogánjeno ljubljansko jezičjo zmes, piše, kakor se slovenski nikoli pisati ne more. Res je pokvárnjene pisave često kriva tudi nágllica, s katero je treba novinarske spise zverševati, kar vendar ne more slabega jezika nikakor izgovarjati, a še menj opravičevati; kajti ináče bi se o nečistem, lenovító zgrajénem jeziku mnogo mnogo bolj smele izgovarjati nemške vsakdanje novíne, katere so toliko ogromnejše od naših, — a tega mej njimi ne čujemo, ker se to mej izobraženimi naródi s kratka ni čuti ne more. Na ponemčevanje kričimo, kakor na belo vrano, a v tem ne pomislimo, da sè svojo pisavo tudi sami pomagamo, kolikor koli moremo, spešneje ponemčevati.